

Harai Dénes

Fordulat, felelősség, teljesítmény

Az MTA Hadtudományi Bizottságának meghívására Dr. Benkő Tibor vezérezredes a Honvéd Vezérkar Főnöke "*A Magyar Honvédség helyzete és a hadtudomány*" címmel tartott aktuális témakörben előadást, - amelyben kitért a kutatás feladataira is, - 2011. június 30-án, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen. Az elemző, értékelő előadás jelentősen segítette a tájékozódást a honvédség és a hadtudomány feltételeinek alakulásában, új összefüggésbe helyezve az eddigi folyamatokat. Röviden összefoglalva az előadást¹:

A Honvéd Vezérkar Főnök felvillantotta a globális, a regionális és belső fenyegetéseket, említve a terrorizmust, a tömegpusztító fegyverek terjedését, a politikailag-gazdaságilag instabil régiókat, működésképtelen államokat, a természeti, a civilizációs valamint az egészségügyi veszélyforrásokat. Jelezte, hogy az információs-telekommunikációs társadalom nemcsak az elmúlt fél évszázad kiemelkedő tudományos teljesítménye, hanem jelentős kihívás is biztonsági szempontból. Áttekintette az elmúlt huszonegy év haderő változásait a nemzetközi folyamatok tükrében: csatlakozási folyamatok (NATO, EU), stratégiai és védelmi felülvizsgálat, új stratégiai koncepciók. A Magyar Honvédség feladatainál emlékeztetett a latin mondásra "Si vis pacem para bellum", amelyet a jelenlegi helyzetre úgy értelmezett: "Ha békében akarsz élni, legyél képes annak megtartására." Hozzátenném, hogy a jelenlegi folyamatok kulcskifejezése: a megtartás, fenntartás, kiaknázás. A honvédség fő feladata a haza védelme valamint a békefenntartásban, a humanitárius műveletekben való részvétel és a katasztrófavédelem. Előadásában a szervezeti struktúrák esetében bemutatta a harcászati, a hadművelési valamint a stratégiai szintek helyzetét. A feladatok részletezéséből kiemelem a tűzszerész feladatokat (a 2009-2010 –es évek adataival), amelynek során az alegység átvizsgálta – a lőterekkel együtt – 26 /1182 hektárt, előtalált 581541 db / 70787 db. robbanótestet, amelyeket hatástalanított, megsemmisített. Jelentős napi békefeladat az országos szintű sugárfigyelő rendszer működtetése, valamint Magyarország légtér szuverenitásának biztosítása, amit szakembereink, vadászpilótáink felelősséggel teljesítenek. Dr. Benkő Tibor vezérezredes meggyőző adatsorokkal érzékeltette a Magyar Honvédség részvételét a béketámogató műveletekben, amelyekben összesen 986 fő vesz részt (NATO 693 fő, ENSZ 88 fő, EU 180 fő valamint egyéb műveletekben 25 fő). E feladatokban tisztjeink, tiszthelyetteseink és katonáink kiemelkedően helytállnak.

Különösen fontosnak tartom az előadásból a képességek alakulását, a haderőreformok szempontjából, amelynek következtetése az volt, hogy a katonai képességek csökkentek, gondoljunk a páncélozott szállító járművekre, a tűzérési és a páncéltörő eszközökre vagy a légierő eszközeire valamint a harckocsikra. A 2011. évi erőforrás elosztás nyomán hadfelszerelésekre és egyéb fejlesztésekre csupán 5 % jut. Dr. Deák János ny. vezérezredes úr ehhez hozzátette, hogy e tekintetben: "A hadsereg sorsáról van szó." Valóban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a haditechnika beépül a katonai képességbe, annak része. A megoldásra váró feladatok közül ezért különösen fontosnak tartom a 2012-2021-es Haderő Fejlesztési Elgondolás valóra váltását, mert nem lehet semminek olyan valószínűséggel látni a következményeit, mint annak ha elmaradnak a konkrét a haditechnikai fejlesztések.

Külön foglalkozott előadásában a Vezérkar Főnök az oktatás helyzetével, amelynek során elmondta, hogy: a tiszti állomány esetében egy diplomával 3457 fő, kettővel 1594 fő és három

diplomával 547 fő rendelkezik. Javaslatot tett a Nemzeti Közszerológati Egyetemen a 2013/14. tanévtől felmenő rendszerben a katonai képzési területen három alap- és mesterszakra, így a katonai vezetői, a katonai logisztikai valamint a katonai üzemetető szakokra. Az előadás végén az elmúlt év főbb változásait, a folyamatban lévő feladatokat – köztük például a tiszt és tiszthelyettes képzés átalakítását, a közszerológati egyetemen folyó képzés katonai követelményeinek meghatározását, a felkészítés és a kiképzés új alapokra helyezését, az életpálya- és a pályakép modellek kidolgozását, a békeműveleti feladatok folytatását, az önkéntes tartalékos rendszer feltöltésének megkezdését, valamint a Koronaőrség és a Sándor-Palota díszegység felállítását emelte ki, amelyek közül több, már megvalósult.

A kutatási területek közül, amelyeket két területre bontott – részben követe Thomas Kuhn tudományfilozófus felosztását a problémamegoldó és a problémakidolgozó kutatásokról - kiemelem:

1. az összhaderőnemi gondolkodás kialakítását; az összhaderőnemi hadműveletek, haderőnemi komponensek erőifejtésének egységét, az erőifejtések és a tüzérő összehangolását; az együttműködést és koordinációt, az erők megóvását hadműveleti szinten; a nemzeti vezetési összhaderőnemi műveletek tervezésének, vezetésének és irányításának alapjait; a logisztika tartalma, alapjai, jellemzői valamint a logisztikai tervezés szempontjai, a logisztikai műveletek tárgyköröket.

2. a nemzeti haderő fejlesztésének összefüggései és alternatívái az ország-védelmi képesség fejlesztése és NATO teljes képességalapú katonai erejéhez, az ország méretével és teherbíró képességével arányos katonai hozzájárulás tükrében; több-nemzeti környezetben való alkalmazást és együttműködést biztosító képességek kialakításának követelményei, nemzeti lehetőségei; összhaderőnemi integrált felkészítés lehetőségei és erőforrásai a több-nemzeti környezetben való alkalmazási képesség elérése; a számítógépes hálózatok, rendszerek elleni támadások felismeréséhez és kezeléséhez szükséges képességek megteremtésének nemzetbiztonsági és katonai összefüggései, hadviselés a számítógépes hálózatokban; a fegyveres küzdelem jellemzői és változásai, a hagyományos és speciális (szakosodott) műveleti képességek fejlesztésének összefüggései, harmonizálásának útjai a kisebb és mobil haderőknel; valamint a tapasztalat feldolgozás rendszere, a műveleti tapasztalatok beépítése a kiképzés rendszerébe. A felsoroltak alapján úgy gondolom, nem lesz nehéz új problémacentrumok keresése.

Úgy gondolom, hogy a kutatási valamint az oktatási feladatok értelmezése fontos kérdés egyetemünk tudományos műhelyei szempontjából. A világban, több mint háromszázezer tudós dolgozik a hadiiparnak, közöttük volt olyan kiemelkedő, magyar származású fizikus is, mint Teller Ede (1908-2003), akinek munkássága nyomán elmondhatjuk, hogy a tudomány – benne a hadtudomány is – valóban nemzetvédelmi tényező. A hadtudomány, mint szaktudomány módszerei, eljárásai, értékítéletei valamint fogalmi rendszerei mögött, a világ veszélyekkel telt alakzatai húzódnak meg, amint azt a Vezérkar Főnöke körvonalazta. A biztonságot veszélyeztető valóságos és a jövőbeni fenyegető válságok (gazdasági, környezeti, politikai, stb.) igénylik a tudományos elemzéseket, összehasonlító vizsgálatokat, statisztikákat, prognózisokat. Ebben a folyamatban a hadtudománynak különös jelentősége van. A magyar hadtudomány is hozzájárul a társadalmi és a szövetségi fejlődés biztonságához. A hadtudomány komplex társadalmi intézmény, amelynek csak az egyik eleme a ZMNE tudományos műhelye. Dr. Benkő Tibor vezérezredes meggyőzően kifejtette:

- A katonai valóság (is) megoldandó feladatokból áll, megfogalmazása szerint "nem lehet elszakadni az új jelenségetől". Fontos cél, hogy az egyetemi kutatóműhelyek – a hadtudományi és a katonai műszaki - legyenek szinkronban a társadalom és a védelmi szektor differenciálódásának nyomán jelentkező új szükségletekkel, igényekkel. A minőség ebben a vonatkozásban nem más, mint érzékenység az új kutatási tárgyak és a témák megválasztásában, határozott értékrend, realitás érzék, logikai szigor, szisztematikusság, szabatos nyelvezet.
- Határozottabb elvként szükséges érvényesíteni, hogy a tárgyak oktatásának és kutatásának valamilyen képességeket fejlesztenie kell, ezért a jelenlegi folyamatban az alkalmazott tudományoknak megnőtt a jelentőségük. Gondoljunk arra, hogy a haditechnika üzemeltetője nem fogalmi szinten kezeli az eszközöket és a világot. Más fogalmi szinten és más akció szinten kezelni valamit, az utóbbi a "tudni-hogyan?" – és erre van nagy szükség. A kutatás alkalmazott szintjei az elvontabb gondolkodás szemléletes formáinak anyagát adhatják.
- A HM valamint a Vezérkar és az Összhaderőnemi Parancsnokság fokozottan kíván támaszkodni a magyar hadtudomány eredményeire, a meglévő kutatási csoportokra.

E tekintetben a címben jelzett fordulat azt jelentheti, hogy a kutatók egy része – egyszerűen kifejezve - a teleszkópot mikroszkópra cserélheti, amelyen keresztül új, összetettebb gyakorlati problémák jelennek majd meg. M. Heidegger megfogalmazásában: *"Az egyetemen különösen nagy a veszélye annak, hogy az ember elmenjen a gondolkodás mellett, különösképpen akkor, ha közvetlenül a tudományokról van szó."*² Valóban, a gondolatok, gondolatrendszer, divatos témák vitáinak zsákutcáiban sokáig lehet menetelni minden eredmény nélkül, ami egyetemünk tudományos közösségére ugyan nem jellemző, de veszélye felmerülhet. Mint egyetemi műhelynek – különösen társadalomtudományi szempontból - a tudás kríziseivel is foglalkoznia kell, mert azok kihatnak mind a tanulásra / tanításra, mind a kutatásra. A háború elméletek és a biztonsággal kapcsolatos jelenségek is egyre árnyaltabbá válnak. A katonai fogalmak sem tárnak fel teljes spektrumukban, gondoljunk az olyanokra, mint az alacsony intenzitású konfliktus, tartományi újjáépítés, stb. E területen a kutatásokban NATO vagy EU (segéd)műhelyként működni, önmagában is nagy érték.

A hadtudomány, – mint utaltam rá - akkor válik nemzetvédelmi tényezővé, ha a kutatói tehetség közvetlenül teremti az értéket, amelyek lehetnek "egyszerűen" egy új fegyver, egy új eljárás, egy új felosztás vagy egy új kompetencia kidolgozása, igazolása, stb. Az eredményeket az oktatásnak is ki kell aknáznia. Figyelembe célszerű venni azonban, hogy a katonai felkészítésben a szellemi tér nem növelhető korlátlanul, a gyakorlati képzés rovására. A minden elméleti anyagot beletölteni a hallgató fejébe "vödör teória" (az amerikai szakirodalomban: bucket theory), már nem működik, hatástalan; de a sikeres gyakorlati felkészítés ellenére, még a legjobban felkészített katona vagy kis alegység is szenvedhet átmeneti taktikai vereségeket adott helyzetekben, amikor profi katonák kerülnek szembe profi terroristákkal (akik lehetnek volt profi katonák is).

Milyenek hallgatóink kutatási ambíciói? – kérdezhetnénk. Egyetemi hallgatóink (a pályázó tisztjelöltjeink és civil hallgatóink) az Országos Tudományos Diákköri Konferenciákon egyenrangú partnerei a nagy egyetemek hallgatóinak, korszerűek a témaválasztásban, a szemléletben, a témakidolgozásban valamint az előadásban. Ezt tapasztaltuk az ez évi XXX. Jubileumi OTDK Had és Rendészettudományi Szekciójában is. A pályázók közül a két legkiemelkedőbb Pro Scientia Aranyérmes, a konzulens tanárok közül két fő Mestertanár Aranyérmes vehet át majd az értékelésen az MTA dísztermében, növelve a Magyar Honvédség valamint a Magyar Rendőrség tekintélyét. Az oktatás minősége (színvonala, látóhatára, keresztmetszete, gondolkodásának anyaga) a tanároktól függ. Úgy vélem, a minőségre épülő egyetemet végzett szakembert két dolog jellemzi: progresszivitás és produktivitás (azaz egy-felől korszerű gondolkodás, a tudomány új eredményeinek megértése, konszenzusra hangoltság, kooperatív magatartás, más-felől az értékek kiaknázása, probléma megoldás). Dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter úr, az éves kibocsátón elismerően szólt erről.

Érdeemes elgondolkodnunk a szakok mögötti kutatások helyzetéről, a friss információk bekerüléséről az oktatásba, a lefedettség helyzetéről, új, specifikus információkkal. A körvonalazott feladatok között kiemelten szerepelnek a hatékony vezetési valamint a műveleti tevékenység, amelynek technikája feltételezi a katonaszociológiai, pszichológiai, andragógiai, kulturanropológiai modulokat. A tapasztalatunk az, hogy különösen tisztjelöltjeink jól értékelnek, elismernek minden olyan tárgyat, amely lényegi információkat tartalmaz, építi a vezetői kompetenciát. A felkészítés ebbe az irányba hat. Az empirikus valamint a statisztikai adatok annyit érnek, amennyit egy-egy katonai vezető vagy a törzs ki tud olvasni belőle. A parancsnoknak a helyzet nem mutatja a saját logikáját, mert különösen a spontán, váratlan helyzetek logikája rejtett, és ilyenek gyakran előfordulnak a műveletekben.

Összefoglalás helyett:

A jelenlegi helyzetet az jellemzi, hogy a magától értetődések köre rendkívül összeszűkülte. Az oktatás hozhat megoldást, amelyhez idézhetjük Heidegger megfogalmazását erről egy hadtörténeti példán keresztül: „...épp Scharnhorst, a katona követelt egyre makacsabbul merészséget a háborúban, de a békében tudást és újra csak tudást és műveltséget.”³ Az idézetből is jól látszik a graduális képzés alapvetően nem tudományos képzés, de tisztjelöltjeink megismerhetik az új helyzeteket alakító tényezőket, logikákat. Nagyobb megosztása és hatékonysága szükséges a tanár által vezetett kontaktóráknak, az egyéni témafeldolgozásoknak valamint gyakorlati munkának. A katonai oktatás nem értékmentes-övezet, a hadtudomány művelése, a kutatások egyben sajátos kulturális környezetet is teremtenek. A Magyar Honvédség mellett elkötelezetté, szilárd szellemiségűvé akkor válhat a tisztjelölt, ha önmotivált, önállóan is törekszik a szakiródalom, a gyakorlati tapasztalat, a nyelvismeret megszerzésére és erre időt, energiát áldoz.

A tudomány klasszikus felosztása: 1. magyarázó (a természet és műszaki-technikai tudományok valamint, 2. megértő (a társadalomtudományok fenomenológiai szintje). A Nemzetvédelmi Egyetem alapításakor feltétel volt, hogy legalább két tudományterületen oktasson és kutasson, így vált formailag külön a hadtudománytól a specifikus katonai műszaki tudományág. Doktori Iskoláink az elmúlt másfél évtizedben eredményesen teljesítették feladataikat, értéket képviselnek. Reménytelhet, hogy a világ Nobel-díjasainak jelentős része olyan egyetemeken végzett, amelyek nem szerepeltek volna, vagy nem szerepelnek a Webometrics 200-as világranglistáján.

Az eddigi reformok mindig csökkentették a kreatív erőket az oktatásban-kutatásban egyaránt és növelték a szkepticizmust a változtatásokkal kapcsolatban, reméljük a mostani fordulattal változhat a helyzet.

Jegyzetek:

1. Az összefoglaló Dr. Benkő Tibor "A Magyar Honvédség helyzete" című vetített előadásáról készült.
2. M. Heidegger: Towards the Definition of Philosophy (Continuum/ The Athlone Press 2008 London, New York
3. M. Heidegger: „Schelling értekezése az emberi szabadság lényegéről (1809)” című könyvéhez / Athenaeum-Könyvek T-Twins Kiadó, 1993.